

ความท้าทายของกระบวนการ สันติภาพจังหวัดชายแดนใต้ ในสถานการณ์ แพร่ระบาดของโควิด-19

Challenge of Peace Process
in the Deep South
amidst the COVID-19 Epidemic

ฟารีดา ปันจอร์
Fareeda Panjor

สาระสังเขป

สถานการณ์โควิด-19 ที่ระบาดมาตั้งแต่ต้นปี 2563 เป็นปรากฏการณ์ที่สร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิตผู้คนชายแดนใต้เป็นอย่างมากทั้งการเดินทาง การประกอบอาชีพ และการศึกษา นอกจากนี้ยังกระทบต่อกระบวนการสร้างสันติภาพ/สันติสุขในแง่ของความต่อเนื่องในการดำเนินการ เนื่องจากมีอุปสรรคด้านการปิดพรมแดนระหว่างไทย-มาเลเซียเนื่องจากความรุนแรงของโรคระบาด อย่างไรก็ตามการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข ภายใต้สถานการณ์ที่เปราะบางยังคงเดินหน้าต่อไปเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับทุกฝ่ายในการแสวงหาสันติภาพที่ยั่งยืน

Abstract

Since the beginning of 2020, the COVID-19 epidemic is a phenomenon that has had a tremendous impact on livings of people in the southern borders in terms of travelling, working, and studying. It also affects the peace building process in terms of continuity of its implementation due to obstacles from a closed border between Thailand and Malaysia affected by the epidemic severity. However, under this fragile situation, the peace talk still continues in order to build confidence among all parties in pursuit of lasting peace.

บทนำ

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนใต้ อันประกอบไปด้วย ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ 4 อำเภอ ของสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีความรุนแรงเกิดขึ้นมากกว่า 17 ปี นับตั้งแต่ปี 2547 ความรุนแรงระลอกใหม่ทำให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงกว่า 20,931 เหตุการณ์ มีผู้เสียชีวิต 7,224 คนและผู้ได้รับบาดเจ็บ 13,427 คน (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2564) กระนั้นมีความพยายามของคณะบุคคล องค์กรและกลไกที่เกี่ยวข้องเข้ามาแก้ไขปัญหา เป็นเวลามากกว่า 2 ทศวรรษ จุดเน้นของนโยบายระดับชาติหรือแผนปฏิบัติการในระดับยุทธวิธีของประเทศไทยในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่อดีต แม้จะมีจุดเน้นที่แตกต่างกันออกไป สิ่งที่เห็นตรงกันคือความรุนแรงที่เกิดขึ้นมาจากผู้ที่มีความเห็นต่างจากรัฐหรือมีอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดนที่จัดตั้งกองกำลังต่อสู้กับรัฐนั้นเป็นภัยคุกคาม แต่หากศึกษาทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ความเคลื่อนไหวของประชาชนซึ่งเลือกใช้ความรุนแรงในการต่อสู้ ล้วนเกิดจากเงื่อนไขของสังคมชายแดนใต้ที่ผูกโยงกับเงื่อนไขของเจ้าหน้าที่รัฐบางฝ่ายที่มีความคิดและพฤติกรรมทางลบต่อชาวมลายูมุสลิม การมองข้ามความละเอียดอ่อนทางวิถีวัฒนธรรม และสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ก็มีมีความพยายามในการปรับกระบวนการจัดทำนโยบายภาคใต้ของรัฐที่รับฟังเสียงของผู้คนในพื้นที่มากขึ้นและค่อย ๆ เข้าใจมากขึ้นว่าปัญหาจังหวัดชายแดนใต้เป็นปัญหาทางการเมือง ดังนั้นการมีเวทีการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขจะมีส่วนช่วยกันในการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งทางการเมือง (คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, 2561)

อย่างไรก็ตาม การพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขในปัจจุบันก็ยังเป็นงานที่ทำหายอย่างมาก เนื่องจาก

การรักษาแนวคิดความมั่นคงกระแสหลัก ทำให้เกิดความกังวลมากกว่าการพูดคุยจะเป็นการยกระดับปัญหาให้มีการแทรกแซงจากองค์กรภายนอกและเป็นการเสียเปรียบของประเทศไทย รวมทั้งการเสี่ยงที่จะถูกปฏิเสธจากสังคมไทยทั่วไป หากแต่เราทำความเข้าใจพัฒนาการของการพูดคุยสันติภาพที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน จะพบว่า การพูดคุยสันติภาพดำเนินมาตั้งแต่ปี 2532 ในการบรรลุข้อตกลงสันติภาพสามฝ่ายระหว่างไทย-มาเลเซีย-พรรคคอมมิวนิสต์มลายา และต่อมาเป็นช่วงเวลาของการเจรจากับฝ่ายขบวนการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งแบ่งออกเป็นสองช่วงเวลา คือ ตั้งแต่ปี 2534 -2547 โดยใช้บทเรียนจากการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์มลายาในอดีตที่ต้องทำให้ฝ่ายกองกำลังติดอาวุธยุติการต่อสู้และกลับคืนสู่สังคม แต่สภาพเงื่อนไขของการต่อสู้ที่แตกต่างออกไป ทำให้การเจรจากับขบวนการแบ่งแยกดินแดนไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนช่วงเวลาตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมาเป็นการพูดคุยที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่เป็นนโยบายและเริ่มมีสัญญาณที่ดีขึ้นในการทำให้การพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขที่จะเป็นหนทางในการเปิดพื้นที่การสื่อสารของทั้งสองฝ่าย แต่ก็ยังมีเงื่อนไขอุปสรรคหลายประการที่ทำให้การพูดคุยไม่ต่อเนื่องรวมทั้งยังมีรายละเอียดของเป้าหมายของทั้งสองฝ่ายที่ยังอยู่ระหว่างกระบวนการพูดคุย อย่างไรก็ตาม ยังน่ายินดีกว่าระดับความรุนแรงในพื้นที่ลดลงซึ่งสะท้อนให้เห็นสัญญาณสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ (คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, 2561)

การพูดคุยสันติภาพในห้วงการระบาดของโควิด-19

เมื่อต้นปี 2563 การระบาดของไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ที่แพร่ระบาดไปทั่วโลก ส่งผล

“

มีความท้าทายสำคัญ
สำหรับงานด้านความมั่นคงในพื้นที่ความขัดแย้งหลายแห่ง
ท่ามกลางโรคระบาด
ซึ่งมีตัวแสดงหลักคือกองทัพและตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ
(กลุ่มขบวนการติดอาวุธ)

”

กระทบต่อการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขจังหวัดชายแดนใต้และชีวิตผู้คนชายแดนได้อย่างเลื่องไม่พ้น ในขณะที่กระบวนการสันติภาพ/สันติสุขรอบใหม่ซึ่งนำโดยพล.อ.วัลลภ รักเสนาะ อดีตเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ในฐานะหัวหน้าคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความคืบหน้าในการพูดคุยกับแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ หรือ BRN (Barisan Revolusi Nasional-BRN) ซึ่งเป็นกลุ่มขบวนการติดอาวุธที่มีอิทธิพลมากที่สุดในพื้นที่ รวมทั้งการพูดคุยกับกลุ่มขบวนการและภาคส่วนอื่นๆ (กองเลขาการคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2563) แต่หลังจากการแพร่ระบาดของ

โควิด-19 ทำให้เกิดอุปสรรคในการเดินทางของคณะทำงานที่ต้องเดินทางไปยังประเทศมาเลเซียบ่อยครั้ง ทำให้การพูดคุยทำได้ภายใต้เงื่อนไขที่จำกัด ขณะที่มาตรการของรัฐบาลในการบริหารป้องกันโควิด-19 นั้น ยังส่งผลกระทบต่อสังคมเศรษฐกิจทั้งในประเทศและชายแดนได้เช่นเดียวกัน โดยข้อมูล ณ วันที่ 28 มกราคม 2564 จังหวัดยะลา มีผู้ป่วยที่ติดเชื้อ 133 คน รักษาหาย 133 คน เสียชีวิต 2 คน (จังหวัดยะลา, 2564) จังหวัดปัตตานี มีผู้ติดเชื้อสะสม 91 คน เสียชีวิต 1 คน (ศูนย์สื่อสารโควิด-19 จังหวัดปัตตานี, 2563) จังหวัดนราธิวาส มีผู้ติดเชื้อสะสม 50 คน รักษาหาย 45 คน กำลังรักษา 3 คน เสียชีวิต 2 คน (สำนักงานสาธารณสุข

ภาพ 1 แถลงการณ์ BRN เพื่อภารกิจด้านมนุษยธรรมในช่วงสถานการณ์โควิด-19 โดยกองเลขาธิการโฆษก, กรมประชาสัมพันธ์ บิอาร์เอ็น

ขอให้สันติสุขจงมีแด่ท่าน

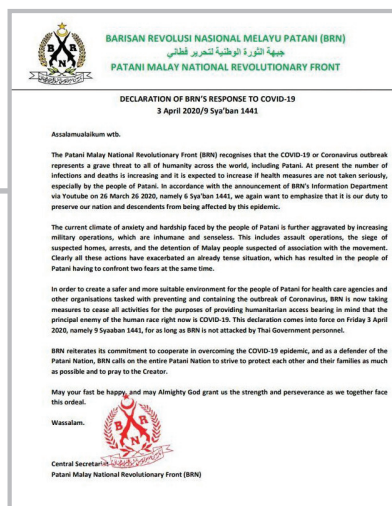
แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี (BRN) ตระหนักว่า โควิด-19 หรือเชื้อไวรัสโคโรนาเป็นภัยคุกคามอันยิ่งใหญ่สำหรับประชาคมโลกทั้งปวง รวมถึงปาตานีด้วย ณ ปัจจุบันนี้ จำนวนผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตนับวันก็ยิ่งมากขึ้น และคาดการณ์ว่าจำนวนเหล่านี้จะเพิ่มขึ้นอีก ถ้าหากว่าประชาชนโดยเฉพาะประชาชนปาตานีไม่เอาจริงเอาจังกับมาตรการป้องกันการแพร่ขยายเชื้อโรค ตามแถลงการณ์จากกรมประชาสัมพันธ์ BRN ผ่านช่องทาง Youtube เมื่อวันที่ 26 มี.ค.2020 พวกเราขอเน้นย้ำอีกครั้งว่า การปกป้องชาติ (bangsa) เป็นข้อบังคับสำหรับพวกเราทุกคน

ในขณะที่ประชาชนปาตานีกำลังเผชิญหน้ากับความเดือดร้อนและภาวะฉุกเฉินดังเช่นปัจจุบันนี้ สถานการณ์ก็ยิ่งแย่ลงด้วยการยกระดับของปฏิบัติการทางทหารที่ไม่มีมนุษยธรรมและไร้น้ำใจ รวมไปถึงการตรวจค้น การปิดล้อมบ้านของผู้ต้องสงสัย และการจับกุมผู้ต้องสงสัยชาวมลายู ปฏิบัติการลักษณะเช่นนี้ย่อมทำให้สถานการณ์ที่ลำบากอยู่แล้วยิ่งแย่ลง และประชาชนปาตานีก็จำเป็นต้องเผชิญหน้ากับความหวาดกลัว

เพื่อสร้างบรรยากาศที่มีความสงบและความสะดวกมากขึ้นสำหรับประชาชนปาตานีเกี่ยวกับความพยายามทุกประเภทโดยบรรดาเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หน่วยงานที่ทำงานเพื่อป้องกันและควบคุมโรคระบาดโควิด-19 BRN จะยุติปฏิบัติการทุกรูปแบบเพื่อเปิดช่องทางให้แก่ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรม โดยตระหนักว่า ณ เวลานี้ ศัตรูหลักของมนุษยชาติคือโควิด-19 การประกาศคำนี้จะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน 2020 ตรงกับวันที่ 9 ซะฮ์บาน ฮิจเราะห์ศักราช 1441 トラบโดที่ BRN ไม่ได้รับการโจมตีจากฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทย

BRN ขอยืนยันอีกครั้งถึงความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการรับมือโรคโควิด-19 และในฐานะเป็นผู้ปกป้องชาวปาตานี BRN ร้องขอให้ประชาชนชาวปาตานีทั้งหลายดูแลตัวเองอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ และขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าผู้ทรงสร้าง

ขอให้ทุกท่านปฏิบัติศาสนกิจถือศีลอด และขอให้อัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่จะทรงให้ความเข้มแข็งและความอดทนในเมื่อเรากำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายครั้งนี้

ขอขอบคุณ วัสลาม
กองเลขานุการกลาง
แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี

แถลงการณ์หยุดยิง BRN

จังหวัดนราธิวาส, 2564) ส่วนตัวเลขจากทั่วประเทศ นั้นมีผู้ติดเชื้อสะสมทั่วประเทศ 16,221 ราย มีผู้ติดเชื้อรายใหม่ 756 ราย ผู้ติดเชื้อรุนแรง 18 ราย และเสียชีวิต 68 ราย (กรมควบคุมโรค, 2564)

แม้การระบาดของโควิด-19 จะกระทบต่อชีวิตผู้คนในจังหวัดชายแดนใต้ แต่ตัวเลขการระบาดที่ไม่มากในพื้นที่ก็สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานด้านสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องในการควบคุมโรคระบาดในพื้นที่ในช่วงเวลาที่นโยบายการพูดคุยสันติสุขกำลังดำเนินในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ขณะที่เหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ก็ลดลงในลักษณะที่ยังคงมีความแปรปรวนและยืดเยื้อ (ศรีสมภพ จิตรภิมมยศรี, 2562) อย่างไรก็ตาม มีสัญญาณที่ดีว่า ในวันที่ 3 เมษายน 2563 มีความเคลื่อนไหวของแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ หรือ BRN ซึ่งได้หวนกลับมาดำเนินการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการกับรัฐบาลไทยและในวันที่ 20 มกราคม 2563 ได้ออกแถลงการณ์หยุดยิงฝ่ายเดียว (Geneval Call) โดยรายงานข่าว BRN ออกแถลงการณ์ระบุถึงการหยุดกิจกรรมความเคลื่อนไหวทั้งหมดของกลุ่มลงชั่วคราวเพื่อเปิดทางให้ประชาชนในจังหวัดชายแดนใต้เข้าถึงความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและให้หน่วยงานสาธารณสุขได้ปฏิบัติงานในช่วงที่ไวรัสโควิด-19 ระบาด (BBC News ไทย, 2020) แถลงการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับการที่เลขาธิการสหประชาชาติได้เรียกร้องให้พื้นที่ที่มีความขัดแย้งทั่วโลกยุติการสู้รบชั่วคราวเพื่อเปิดโอกาสให้มีการรับมือกับโรคระบาดโควิด-19 ในวันที่ 23 มีนาคม 2563 (United Nations, 2020)

มีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ประเด็นของสถานการณ์โควิด-19 ในพื้นที่ความขัดแย้งเริ่มเป็นประเด็นที่นักวิชาการและนักปฏิบัติการต่างประเทศสนใจ เห็นได้จากการสัมภาษณ์ขององค์กรด้านการส่งเสริมสันติภาพชั้นนำในสหรัฐอเมริกาอย่าง United State

Institute of Peace ระบุว่า มีความท้าทายสำคัญสำหรับงานด้านความมั่นคงในพื้นที่ความขัดแย้งหลายแห่งท่ามกลางโรคระบาด ซึ่งมีตัวแสดงหลักคือกองทัพและตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (กลุ่มขบวนการติดอาวุธ) ในห้วงเวลานี้ กองทัพในหลายประเทศมีบทบาทอย่างมากในการช่วยเหลืองานด้านสาธารณสุข สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมถึงงานควบคุมชายแดน อาทิ จีน เมียนมาร์ ใต้หวัน มาเลเซีย โรมาเนีย มองโกเลีย ไทย ญี่ปุ่น อิหร่าน นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์กันว่า บทบาทของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐโดยเฉพาะขบวนการต่อต้านรัฐ กลุ่มอาชญากรรมต่าง ๆ ก็มีบทบาทสำคัญหลายประการด้วยกัน ได้แก่ ประการที่หนึ่ง การอาศัยช่วงเวลาของโรคระบาดใช้ความรุนแรงเพื่อบรรลุเป้าหมายของตัวเอง ประการที่สอง การทำงานสนับสนุนประชาชนทำงานมวลชนและเน้นงานด้านความช่วยเหลือทางสังคมและสาธารณสุขมากขึ้น (เช่นกลุ่มฮิลบุเลาะห์หรือแก๊งยาเสพติดในบราซิล) ประการที่สาม การพยายามให้ความร่วมมือตามคำประกาศหยุดยิงหรือ Global ceasefire ของสหประชาชาติ (เช่นกลุ่มคอมมิวนิสต์ในฟิลิปปินส์ หรือ ELN ในโคลอมเบีย) การวิเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเผชิญหน้ากับโรคระบาดและข้อสังเกตต่อโอกาสและความเป็นไปได้ที่แตกต่างออกไปในหลายพื้นที่ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมพร้อมในระดับนโยบายเพื่อลดความรุนแรงและส่งเสริมสันติภาพ (United States Institute of Peace, 2020)

ตัวอย่างของสถานการณ์ความขัดแย้งในประเทศซีเรียแสดงให้เห็นความซับซ้อนของความขัดแย้งเดิมที่ถูกซ้ำเติมด้วยโรคระบาด การสื่อสารที่ผิดพลาดจากหน่วยงานรัฐและการใช้โอกาสนี้เพื่อตอบโต้ฝ่ายติดอาวุธ ทำให้ประชาชนต้องทนทุกข์อย่างหนักจากความรุนแรงในช่วงสถานการณ์

เคอร์ฟิว ส่วนกรณีในจีเรียเป็นอีกกรณีหนึ่งที่ประชาชนยังขาดความเชื่อมั่นในการทำงานของรัฐบาลและยังถูกซ้ำเติมด้วยความรุนแรงจากความขัดแย้ง อีกทั้งมาตรการล็อกดาวน์ส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิเด็กและผู้หญิงมากขึ้น อย่างไรก็ตามมีข้อเสนอแนะว่า การทำงานความมั่นคงในห้วงเวลานี้เป็นสิ่งที่ท้าทาย แต่จะหาอย่างไรที่รัฐจะเรียกความเชื่อมั่นจากประชาชน ตัวอย่างจากในจีเรียสะท้อนการทำงานที่ดีระหว่างภาคประชาสังคมกับตำรวจในช่วงเวลาของความวุ่นวายและการบังคับใช้กฎหมายที่เคร่งครัด นอกจากนี้ในช่วงของการควบคุมโรคระบาด งานด้านความมั่นคงจะต้องดำเนินไปเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ของโรคระบาดที่ได้สัดส่วนและอยู่ภายใต้กฎหมาย โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ให้ข่าวสารที่ถูกต้อง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีสงครามและความรุนแรงก่อนหน้านี้จะต้องไม่ถูกซ้ำเติมด้วยมาตรการที่ผิดพลาดของรัฐ และจะต้องร่วมกันคิดต่อไปว่าจะหาอย่างไรให้งานด้านความมั่นคงสร้างความโปร่งใสในการทำงาน มีการบริการที่ดียึดหลักความมั่นคงของสาธารณะและสิทธิของความเป็นมนุษย์ (United States Institute of Peace, 2020)

เมื่อกล่าวถึงสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ในห้วงเวลาของการระบาดของไวรัสโควิด - 19 ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี นักวิชาการจากสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กล่าวถึง ปัจจัยหลัก 2 ประการที่ทำให้สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ไม่ได้ขยายตัวมากนักในห้วงเวลาที่เกิดโรคระบาด ได้แก่ ประการแรก ความก้าวหน้าของการพูดคุยสันติสุขอย่างต่อเนื่องโดยรัฐบาลได้พยายามผลักดันให้เป็นแนวทางเชิงนโยบายให้ฝ่ายที่เห็นต่างได้เข้ามาพูด

คุยกับรัฐทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการตั้งคณะกรรมการประสานงานในระดับพื้นที่ซึ่งรวมถึงภาคประชาสังคมให้เข้ามาแสวงหาทางออกโดยสันติร่วมกัน ประการที่สองคือ นโยบายด้านความมั่นคงของฝ่ายทหาร ตำรวจและฝ่ายปกครองในการควบคุมป้องกัน และเฝ้าระวังเหตุรุนแรงที่จะเกิดขึ้น มีความเข้มแข็งในเรื่องของมาตรการการควบคุม การป้องกัน การเฝ้าระวัง (ข้าวสาด, 2563) ส่วนผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ได้ช่วยยืนยันถึงการสนับสนุนของประชาชนต่อการลดความรุนแรงระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้ง ซึ่งงานวิจัยของสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันสันติศึกษาได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 21 พฤษภาคม - 5 มิถุนายน 2563 ยืนยันว่าประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างยิ่งที่รัฐบาลและผู้ก่อความไม่สงบ/ฝ่ายขบวนการยุติการปฏิบัติการทางทหารและการก่อเหตุจากทุกฝ่าย ซึ่งมีกลุ่มผู้สนับสนุนในข้อนี้รวมกัน ร้อยละ 94.2 (สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้, 2563)

สิ่งที่น่ากังวลคือวิถีชีวิตของผู้คน

งานวิจัยเชิงสำรวจในพื้นที่ได้เผยให้เห็นถึงผลกระทบทางสังคมจาก โรคระบาดที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในจังหวัดชายแดนใต้ ดังที่มีงานวิจัยเรื่องการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อผลกระทบจากมาตรการลดการระบาดของเชื้อโควิด-19 ในสามจังหวัดชายแดนใต้ โดย ดร.นพ.บุญมัตต์พahiมี ตาเลาะ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่เผยแพร่ในวันที่ 21 เมษายน 2563 โดยมีการสำรวจประชาชนในพื้นที่จำนวน

3,904 คน ประกอบด้วยผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม 3,358 คน และผู้นับถือศาสนาพุทธจำนวน 581 คน ผลการสำรวจพบว่าประชาชนส่วนใหญ่รับทราบมาตรการต่าง ๆ ของรัฐ ร้อยละ 100 และร้อยละ 99 รับทราบว่าผู้ที่เดินทางออกจากเคหสถานต้องสวมหน้ากากอนามัยรวมทั้งเห็นด้วยในข้อนี้ว่า เมื่อเข้าสู่ช่วงเดือนรอมฎอน (เดือนถือศีลอดของชาวมุสลิม) จำเป็นต้องมีมาตรการเพื่อควบคุมโรคติดต่อร้อยละ 94 แต่มีข้อที่เห็นด้วยน้อยที่สุดคือ การงดเว้นการละหมาดห้าเวลาในมัสยิด ร้อยละ 65 และการปิดตลาดเดือนรอมฎอน ร้อยละ 66 จะเห็นได้ว่าแม้ประชาชนจะเห็นด้วยกับมาตรการต่าง ๆ ของรัฐ แต่มาตรการบางอย่างก็ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน ด้านผลกระทบต่อสุขภาพจิตนั้นพบว่า ประชาชนกว่าร้อยละ 91 ในห้วง 2 สัปดาห์ที่ผ่านมา รู้สึกไม่สามารถหยุดหรือควบคุมความกังวลจากสถานการณ์การแพร่ระบาดได้ (มุฮัมมัดฟาห์มี ตาละละ, 2563)

ส่วนงานวิจัยของสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ เปิดเผยให้เห็นความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้านผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 และมาตรการของรัฐ ระหว่างวันที่ 21 พฤษภาคม-5 มิถุนายน 2563 โดยกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 820 ตัวอย่างจาก 164 ชุมชนในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา (จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย) พบว่า ประชาชนกว่า ร้อยละ 75 ได้รับผลกระทบด้านการประกอบอาชีพ ร้อยละ 83.6 ระบุว่ามีรายได้ลดลง และร้อยละ 18.2 ยังเข้าไม่ถึงสวัสดิการและการช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐแต่ยังพออยู่ได้ด้วยการช่วยเหลือกันในกลุ่มชน กระนั้นประชาชนสนับสนุนมาตรการป้องกันการแพร่ระบาด แต่ก็

ต้องไม่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ซึ่งมาตรการที่ประชาชนเห็นด้วย 5 อันดับแรก ได้แก่

- 1) การสวมหน้ากากอนามัยเมื่อออกจากบ้าน (ร้อยละ 93.8)
- 2) การให้เงินชดเชยและสวัสดิการแก่ประชาชนที่เดือดร้อนจากมาตรการควบคุมโรค (ร้อยละ 92.3)
- 3) การห้ามซื้อขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ร้อยละ 88.9)
- 4) การปิดหมู่บ้านที่มีผู้ติดเชื้อ (ร้อยละ 86.8)
- 5) การห้ามเดินทางออกนอกประเทศ (ร้อยละ 85.6)

ขณะที่มาตรการที่ประชาชนไม่เห็นด้วยมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่

- 1) การให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์/ทางไกลในปีการศึกษาใหม่ (ร้อยละ 54.1)
- 2) การปิดบริการขนส่งมวลชนสาธารณะทุกประเภท (ร้อยละ 47.3)
- 3) การงดละหมาดที่มัสยิด (ร้อยละ 46.2)
- 4) การห้ามขายอาหารในร้าน (ร้อยละ 41.8)
- 5) การห้ามออกจากบ้านระหว่างเวลา 22.00 -04.00 น. (ร้อยละ 36.7)

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับผลวิจัยของคณะพยาบาลศาสตร์ในเรื่องความกังวลต่อมาตรการที่กระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนชายแดนใต้ (สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้, 2563)

นอกจากนี้ โควิด-19 ยังกระทบต่อชีวิตผู้คนในชายแดนใต้ที่ต้องเดินทางข้ามพรมแดนระหว่างไทย-มาเลเซีย เนื่องจากมีรายงานผู้ติดเชื้อที่เดินทางกลับจากต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งตั้งแต่วันที่ 2 เมษายน 2563 เป็นครั้งแรกที่นายกรัฐมนตรีได้สั่งการในการประชุมศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (ศบค.) ให้กระทรวง

การต่างประเทศชะลอการอนุญาตให้คนต่างชาติ และคนไทยที่จะกลับเข้าประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน-15 เมษายน 2563 เนื่องจากมีผู้ป่วยใหม่ ที่กลับจากการเดินทางมายังประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในจังหวัดชายแดนใต้ มีผู้คนที่เดินทางไปประกอบศาสนกิจที่มาเลเซียและอินโดนีเซีย พบว่ามีการติดเชื้อ โดยผู้ที่ไปประกอบศาสนกิจที่ มาเลเซียระหว่าง 29 กุมภาพันธ์-2 มีนาคม 2563 จำนวน 132 คน ติดเชื้อ 47 คน เสียชีวิต 4 คน และมีผู้ไปประกอบศาสนกิจที่อินโดนีเซีย จำนวน 56 คน ติดเชื้อ 32 คน (ข่าวสด, 2563) ขณะที่ทางมาเลเซีย ได้ออกคำสั่งควบคุมการเดินทาง (Movement Control Order- MCO) ตั้งแต่วันที่ 18 มีนาคม 2563 เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โดยได้ ให้ประชาชนอยู่แต่ในที่พักเพื่อป้องกันตัวเองจาก ความเสี่ยงในการติดโรคโควิด-19 สำหรับการเดินทาง ก็จะมีการกำหนดระยะเวลา ช่วงเวลา และจำนวน ผู้เดินทางอย่างเคร่งครัด (คณะกรรมการเฉพาะกิจ สมาคมจันทร์เสี้ยวการแพทย์และสาธารณสุข, 2563) มาตรการของทางฝั่งไทยและมาเลเซียที่ เข้มข้นขึ้นตามลำดับดังกล่าว ส่งผลให้ผู้คนตาม แนวชายแดนเดินทางกันอย่างยากลำบาก โดยตอนนี้ มาเลเซียมีผู้ติดเชื้อ สะสมรวม 203,933 คน รักษา หายและอาการดีขึ้น 157,722 คน ยังรักษาตัว 45,478 คน ติดเชื้อใหม่ 5,725 คน และเสียชีวิต 733 คน (Kementerian Kesehatan Malaysia, 2021)

การพูดคุยสันติภาพในภาวะโรคระบาด: ความ คืบหน้าและความเปราะบาง

ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี ให้ความเห็นว่ แม้ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นั้น จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มาเสริมทำให้สถานการณ์

ความรุนแรงลดลง อีกทั้งการประกาศหยุดยิงฝ่าย เดียวของขบวนการ BRN ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2563 ทำให้สถิติในช่วงล็อกดาวน์ 3 เดือนแรกลด ลงเป็นอย่างมาก ในทางกลับกันสถานการณ์โควิด- 19 ส่งผลให้การพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขต้องหยุด ชะงักไป แม้สถานการณ์จะลดลงแต่การพูดคุย สันติสุข/ สันติภาพก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องผลักดันให้ เกิดขึ้นให้ได้ ไม่เช่นนั้นเหตุการณ์ความไม่สงบอาจ ลุกลามและขยายตัวขึ้น (ข่าวสด, 2563)

เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเปราะบาง ของการสร้างสันติภาพในพื้นที่คือ การปรากฏของ ความรุนแรงทั้งจากฝ่ายขบวนการและเจ้าหน้าที่รัฐ ในวันที่ 17 เมษายน 2563 ที่เกิดเหตุระเบิดหน้าศูนย์ อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ในขณะที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐกำลังประชุมเพื่อช่วยกัน แก้ปัญหาการระบาดของโควิด-19 โดยมีผู้ได้รับ บาดเจ็บ 18 คน เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจทหารสื่อมวลชน และประชาชน เหตุการณ์ในครั้งนั้น เจ้าหน้าที่รัฐ เชื่อว่าเป็นการก่อเหตุของกลุ่มที่ก่อเหตุความไม่สงบ ในพื้นที่ (Thai PBS, 2563)

นอกจากนี้หลังจากการประกาศหยุดยิงฝ่าย เดียวจากของ BRN แต่เจ้าหน้าที่ความมั่นคงที่ปฏิบัติ การในพื้นที่ ก็ยังเดินทางเข้ามาตรการปกติในการ เข้าปิดล้อมตรวจค้นบุคคลต้องสงสัยในหมู่บ้าน แม้จะมีการเรียกร้องจากนักสิทธิมนุษยชน องค์กร ภาวประชาสังคมให้มีการยุติการปฏิบัติการในพื้นที่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกับคู่ขัดแย้งใน การยุติการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่สร้างความ ยากลำบากทางด้านสุขภาพ การศึกษา สังคมและ เศรษฐกิจต่อประชาชนทุกเพศ วัย ศาสนา (ประชาไท, 2563) ซึ่งโฆษกกองอำนวยการรักษาความมั่นคง ภายในภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ส่วนหน้า) ยืนยัน ว่าหน่วยงานความมั่นคงจะดำเนินการต่าง ๆ เป็น

คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ THE PEACE DIALOGUE PANEL

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ คณะทำงานทางเทคนิคได้พูดคุยกับคณะผู้แทนของ BRN ผ่านระบบการประชุมทางไกล โดยมี ดันชี อับดุล ราฮิม บิน โมฮัมหมัด นอร์ เป็นผู้อำนวยการความสะอาดซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางการพูดคุยในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ และประเด็นหัวข้อสารัตถะสำหรับการพูดคุยครั้งต่อไป คือ การลดความรุนแรง และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนใต้

การพูดคุยในครั้งนี้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของทั้งสองฝ่าย เพื่อรักษาความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ บรรยาการการพูดคุยเป็นไปอย่างราบรื่น โดยทั้งสองฝ่ายได้เห็นพ้องให้มีการปรึกษาหารือร่วมกันผ่านระบบการประชุมทางไกลอย่างสม่ำเสมอ อันจะช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป

.....

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการอำนวยการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔
E-mail: spd_2019@nsc.go.th

คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ THE PEACE DIALOGUE PANEL

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ คณะทำงานทางเทคนิคได้พูดคุยกับคณะผู้แทนของ BRN ผ่านระบบการประชุมทางไกล โดยมี ดันชี อับดุล ราฮิม บิน โมฮัมหมัด นอร์ เป็นผู้อำนวยการความสะอาดซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางการพูดคุยในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ และประเด็นหัวข้อสารัตถะสำหรับการพูดคุยครั้งต่อไป คือ การลดความรุนแรง และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

การพูดคุยในครั้งนี้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของทั้งสองฝ่าย เพื่อรักษาความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ บรรยาการการพูดคุยเป็นไปอย่างราบรื่น โดยทั้งสองฝ่ายได้เห็นพ้องให้มีการปรึกษาหารือร่วมกันผ่านระบบการประชุมทางไกลอย่างสม่ำเสมอ อันจะช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการอำนวยการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้
สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ
๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔
Email: spd_2019@nsc.go.th

ไปตามปกติ รัฐจำเป็นต้องบังคับใช้กฎหมาย (ศูนย์ประชาสัมพันธ์ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า - เพจใหม่, 2563) เนื่องจากฝ่ายความมั่นคงมองว่านโยบายด้านความมั่นคงด้านการป้องกัน และการใช้กฎหมาย สามารถกำจัดเสรีของผู้ก่อเหตุได้ (ข่าวสด, 2563) ซึ่งสะท้อนแนวปฏิบัติของฝ่ายความมั่นคงที่ยังคงไม่ปรับเปลี่ยนท่าทีในการบังคับใช้กฎหมายพิเศษในสถานการณ์โควิด -19

นอกจากนี้ ยังมีกรณีความเปราะบางของการสื่อสารที่ผิดพลาดในพื้นที่ว่า กลุ่มขบวนการ MARA Patani ได้เผยแพร่ข้อเรียกร้อง 3 ข้อที่จะต้องมีการพูดคุยเพื่อสันติสุข หลังสถานการณ์โควิด-19 หดไป หากได้รับการปฏิเสธจะไม่เปิดเวทีพูดคุยเพื่อสันติภาพอีกต่อไปนั้น โดยฝ่ายขบวนการก็ออกมาชี้แจงว่า ไม่เคยส่งข้อเรียกร้องใด ๆ และยืนยันหยุดต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองด้วยการเจรจาบนโต๊ะพูดคุยเท่านั้น (ข่าวสด, 2563)

ตัวอย่างของกรณีดังกล่าวและงานศึกษาในพื้นที่ความขัดแย้งอื่น ๆ ในสถานการณ์ของโรคระบาดสะท้อนว่า ความเปราะบางของกระบวนการสันติภาพเกิดขึ้นเสมอในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ อาจถูกซ้ำเติมได้จากหลายสาเหตุ เช่น การสื่อสารที่ผิดพลาด มาตรการที่ผิดพลาดของรัฐ หรือการประเมินสถานการณ์ไม่ทันทั่วทั้งที่ ดังนั้น คำถามก็คือจะหาหนทางอย่างไรให้ภาวะของกระบวนการสันติภาพมีความมั่นคงและต่อเนื่อง ประสพการณ์ในพื้นที่ความขัดแย้งอื่น ๆ ชี้ว่าหากความมั่นคงมีความโปร่งใสในการทำงาน ยึดหลักความมั่นคงของสาธารณะและสิทธิของความเป็นมนุษย์ ก็จะทำให้ความรุนแรงไม่ขยายตัว

สำหรับชายแดนใต้เป็นที่น่าพอใจว่าการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุข ยังคงเดินหน้าต่อไปหลังจากการ

คลี่คลายของสถานการณ์โรคระบาดในพื้นที่แม้ว่าหลังการแพร่ระบาดในระลอกแรกจะยังไม่มี การพบปะอย่างเป็นทางการของทั้งสองฝ่ายก็ตาม คณะพูดคุยฝ่ายไทยกล่าวว่า ได้รับสัญญาณจาก BRN ไปในเชิงบวก อย่างน้อยที่สุดในเรื่องการยุติความรุนแรงซึ่งเป็นความต้องการที่ตรงกับความต้องการของเลขาธิการสหประชาชาติที่ทั่วโลกจะให้ความสำคัญกับปัญหาโรคระบาดก่อน แต่หากสถานการณ์ยืดเยื้อออกไปอีกอาจต้องมียุทธวิธีอื่น นอกจากการพูดคุยกันบนโต๊ะแต่การเจรจาสันติสุขจะไม่หยุดชะงัก (ผู้จัดการออนไลน์, 2563)

ความต่อเนื่องดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการพยายามเรียกความเชื่อมั่นจากคู่ขัดแย้ง ซึ่งจะเห็นได้จากท่าทีของฝ่ายมาเลเซียที่ได้พยายามเข้ามาเป็นสื่อกลางในการเสนอความต้องการของประชาชนในพื้นที่ต่อกลุ่ม BRN ผ่านการประชุมออนไลน์ในระหว่างการปิดประเทศ ซึ่งหลังจากมาเลเซียเปิดประเทศและเมื่อพ้นจากห้วงโควิดแล้ว คณะทำงานของทั้งสองฝ่ายจะมีการดำเนินงานต่อไปให้เกิดรูปธรรมจนถึงการปฏิบัติต่อไป (สยามรัฐ, 2563) ทั้งนี้ ทุกฝ่ายก็กำลังเฝ้ามองว่าในห้วงเวลาหลังจากนี้ว่าฝ่ายขบวนการจะมีท่าทีต่อจากนี้อย่างไร กระบวนการสันติภาพที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจะปรากฏหน้าตาอย่างไรในอนาคตอันใกล้ ภายใต้สถานการณ์โรคโควิด-19 ที่ดูเหมือนว่าจะยังไม่สิ้นสุดในระยะเวลาอันใกล้ อีกด้านหนึ่งปัญหาที่ท้าทายในปัจจุบันคือรัฐบาลไทยยัง “เชื่อมั่น” อย่างจริงจัง ว่ากระบวนการสันติภาพเป็นวิถีทางในการแก้ปัญหาได้จริงในระยะยาวหรือไม่ ■

เอกสารอ้างอิง

- Deep South Watch. (4 กุมภาพันธ์ 2564). คำแถลงจากคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ฝ่ายรัฐบาลไทย) หลังจากการพบปะระหว่างคณะทำงานทางเทคนิคร่วมกับปียาร์เอ็นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2564 ที่ผ่านมา. [เฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://m.facebook.com/deepsouthwatch/photos/a.204695166210322/4181352528544546/>
- BBC news ไทย. (2020). โควิด-19 : ปียาร์เอ็น ประกาศ “ระงับกิจกรรมทั้งหมด” เปิดทางภาครัฐจัดการไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ระบาดในชายแดนภาคใต้. สืบค้น 4 เมษายน 2020 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-52075202>
- Kementerian Kesehatan Malaysia. (2021). COVID-19 MALAYSIA. Retrieved 29 January 2021 from <http://covid-19.moh.gov.my/terkini>
- Thai PBS. (2563). เกิดเหตุระเบิด หน้า ศอ.บต.ยะลา เจ็บ 18 คน. สืบค้น 17 มีนาคม 2563 จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/289896>
- United Nations. (2020). NOW IS THE TIME FOR A COLLECTIVE NEW PUSH FOR PEACE AND RECONCILIATION. Retrieved 23 March 2020 from <https://www.un.org/en/globalceasefire>.
- United States Institute of Peace. (2020). Coronavirus and Conflict: The Security Sector Response. Retrieved 17 April 2020 from https://www.youtube.com/watch?v=qwB9x2dXRZk&fbclid=IwAR2glC-Wt00NBX09TMisQix4aF-w_al9aviXeEzIL_nntUcaeLej7Pg2lhE.
- กรมควบคุมโรค. (2564). รายงานสถานการณ์โควิด-19. สืบค้น 28 มกราคม 2564 จาก <https://covid19.ddc.moph.go.th/>
- ข่าวสด. (2563). บิ๊กตู๋ สั่งชะลอเดินทาง หลังพบเข้าไทยติดเชื้อเพียบ แคมป์กปิดข้อมูล. สืบค้น 2 เมษายน 2563 จาก https://www.khaosod.co.th/covid-19/news_3872189
- _____. (2563). ปีนุชชีโรค63 ไฟใต้เบาบาง ผลพวงวิกฤตไวรัสหรือเวทีสันติสุข. สืบค้น 30 ธันวาคม 2563 จาก https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_5612280
- _____. (2563). มาราปาตานีได้ข่าว3ข้อเรียกร้อง. สืบค้น 26 กรกฎาคม 2563 จาก https://www.khaosod.co.thnewspaper/newspaper-front-page/news_4582137
- คณะกรรมการเฉพาะกิจสมมาคมจันทร์เสี้ยวการแพทย์และสาธารณสุข. (13 เมษายน 2563). สถานการณ์แรงงานไทยในมาเลเซียหลังรัฐบาลไทยให้ชะลอการเดินทางกลับประเทศ. ปัตตานี, ไทย.
- คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี (คยส). (2561). สันติสนทนา: เส้นทางเผชิญความรุนแรงชายแดนใต้ 2534-2554. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จังหวัดยะลา. (2564). สถานการณ์ COVID-19 จังหวัดยะลา. สืบค้น 28 มกราคม 2564 จาก <http://www.yala.go.th/covid>
- ประชาไท. (2563). COVID-19: ชายแดนใต้ องค์กรสิทธิฯ ขอกองกำลังติดอาวุธทุกฝ่ายหยุดยิง-ยุติปิดล้อมตรวจค้น. สืบค้น 30 มีนาคม 2563 จาก <https://prachatai.com/journal/2020/03/86983>

ผู้จัดการออนไลน์. (2563). สืบค้น 25 กรกฎาคม 2563 จาก หัวหน้าพูดคุยสันติสุข จชต.ลงรับฟังความคิดเห็น
ที่ปัตตานี ยันการพูดคุยต้องดำเนินการต่อเนื่อง: <https://mgronline.com/south/detail/9630000076438>

มุฮัมมัดฟาห์มี ตาเละ. (2563). การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อผลกระทบจากมาตรการลดการระบาดของ
เชื้อโควิด 19 ในสามจังหวัดชายแดนใต้. ปัตตานี: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์.

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. (2562). อัลกอริทึมของความแปรปรวนในความรุนแรง 15 ปีชายแดนใต้/ปาตานี.
สืบค้น 16 สิงหาคม 2562 จาก ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้: [https://deepsouthwatch.org/th/
node/11928](https://deepsouthwatch.org/th/node/11928)

ศูนย์ข่าวภาคใต้. (2563). คณะพูดคุยฯ ออกแถลงการณ์ร่วมถก "ปีอาร์เอ็น" . สืบค้น 4 กุมภาพันธ์
2564 จาก <https://www.isranews.org/content-page/67-south-slide/84725-peacepress.html>

ศูนย์สื่อสารโควิด-19 จังหวัดปัตตานี. (2563). รายงานสถานการณ์โรคติดเชื้อโควิด-19 จังหวัดปัตตานี. สืบค้น
20 กันยายน 2563 จาก <https://www.facebook.com/Governorpattani.go.th/photos/a.964198307036667/2997636797026131/>

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (23 มีนาคม 2564). สรุปเหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประจำ
เดือนกุมภาพันธ์ 2564. เข้าถึงได้จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/11977>

สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้. (2563). การสำรวจความคิดเห็นของ
ประชาชนด้านผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคโควิด-19 และมาตรการของรัฐ. ปัตตานี:
สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้.

สยามรัฐ. (2563). มท.ภาค 4 เรียกคณะประสานงานพูดคุยเพื่อสันติสุขระดับพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้
วาระใหม่. สืบค้น 19 พฤศจิกายน 2563 จาก <https://siamrath.co.th/n/198441>

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส. สืบค้น 28 มกราคม 2564 จาก <http://www.ntwo.moph.go.th/blog/>.